

PINARBAŞI-UZUNYAYLA'DAKİ AHŞAP DİREKLİ CAMİLER*

Doç. Dr. Mustafa DENKTAŞ
Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
mdenktas@erciyes.edu.tr

Özet

Bu araştırmada bugüne kadar üzerine hiçbir çalışma yapılmamış olan üç adet ahşap direkli ve kalemşi süslemeli camilerin tanıtımı yapılacaktır. Kayseri/Pınarbaşı ilçesinin Methiye, Hilmiye ve Altıkeseş köylerinde bulunan bu camilerin planları, malzemeleri ve süslemeleri bütün ayrıntılarıyla incelenerek hem kendi hem de Anadolu Türk Sanatı içerisindeki yer ve önemleri ortaya koymaya çalışılacaktır.

XX. Yüzyılın hemen başında inşa edilen ve mahalli sanatçıların özel becerilerini ortaya koyduğu her üç camide geleneksel ahşap mimarisinin taşradaki şaşırtıcı örnekleri olması bakımından çok önemlidir.

Anahtar Kelimeler:

Cami, ahşap, kalemşi, Methiye, Hilmiye, Altıkeseş, tavan, mihrap, minber, mahfil.

Abstract

In this paper, three mosques at Methiye, Hilmiye and Altıkeseş villages in Pınarbaşı town in Kayseri district, will be studied. These mosques on those no works had been done so far, were built with wooden poles and decorated in the form of kalemşi technique. These mosques are so important for the Turkish art regarding to their plans, decorations and used materials.

These mosques which were built in the very beginning of the XXth century, are very important because of they were built by local labours and masters, and show their artistic abilities in their geographical positions.

Key words:

Mosque, wooden works, paintings, Methiye, Hilmiye, Altıkeseş, colourful ceiling, mihrap, minber (preaching pulpit), mahfil balcony.

1- GİRİŞ

Bu makalede Kayseri ili Pınarbaşı ilçesine bağlı Methiye, Hilmiye ve Altıkeseş köylerinde bulunan üç adet ahşap direkli camiinin tanıtımı yapılacaktır¹. Bu köyler Uzunyayla diye tanımlanan bir bölgede bulunmaktadır. Uzunyayla Pınarbaşı ilçesinin doğusunda kalan, rakımı 1600-2000 m. arasında değişen geniş bir yaylanın adıdır. Bu bölgeye 1856-1860 yılında Osmanlı devleti ile Rusya arasında

yapılan göç anlaşmalarından sonra yavaş yavaş Çerkezler yerleştirilmeye başlanmıştır².

2- METHİYE KÖYÜ CAMİSİ

Pınarbaşı ilçesine bağlı Methiye köyünde bulunan caminin hariminde yer alan kitabelere göre eserin, H.1320/M.1902 tarihinde Hacı Ali'nin oğlu Hacı Esad tarafından Mahmud ustaya inşa ettirildiği anlaşılmaktadır (Plan 1). Caminin beden duvarlarında kesme taş, üst örtüsü ve taşıyıcı sistemde ahşap malzeme kullanılmıştır (Fot.1). Tek şerefeli taş minare batı cephenin kuzey köşesine 1981 yılında eklenmiştir (Fot.2). Caminin orijinal ahşap köşk minaresi avlunun kuzeybatı köşesinde bulunduğu belirtilmektedir. Fakat çok tahrip olduğundan 20 yıl önce ortadan kaldırılmıştır. Dikdörtgen bir alan üzerine oturan caminin son cemaat yeri kuzey yödedir. Ahşap düz tavanlı caminin üzeri son cemaat mahallini de içerisine alacak şekilde kırma çatıyla örtülüdür.

Caminin kuzey cephesinde yer alan son cemaat mahallinin orijinalinde önu açık olduğu ancak 1960 yılında yapılan onarımlarda son cemaat mahallinin kuzey cephesi tamamen kesme taş duvarla örülerek kapatıldığı görülür. Aynı yıl yapılan onarımlarda harim ile son cemaat mahallinin ayıran duvarın üst bölümü yıkılarak mahfil, son cemaat mahallinin üst kısmını da içerisine alacak şekilde genişletilmiştir. Böylece son cemaat mahallinin üst örtüsü ile harimdeki mahfilin zemini aynı seviyeye getirilmiştir³. Son cemaat mahalline lentolu kapıdan girilmektedir. Doğubatı cepheleri harimin uzantısı olan taş duvarlarla kapalı olan bu bölüm, kuzey yönde ikisi altta, üçü üstte olmak üzere toplam beş adet dikdörtgen pencere ile aydınlatılmıştır. Dikdörtgen bir plana sahip olan son cemaat mahallinin üst örtüsü ahşap olup, batı cephesinin kuzey köşesine minareye çıkışı sağlayan yuvarlak kemerli kapı açılmıştır.

Harime, son cemaat mahallinin güney cephesinin ortasına açılan lentolu kapıdan girilmektedir. Bu kapı iki ahşap kanatlı olarak düzenlenmiştir. Birbiriyle simetrik olan bu kanatlar üç farklı ölçüde dikdörtgen yüzeye bölümlendirilmiştir. Dikdörtgen panoların etrafı merkezde beş yapraklı bir çiçeğe düğüm yapan, S kıvrımlı sapslar ve uç kısımlarından uzatılan kompozit çiçek düzenlemesinin birim örneği oluşturduğu bitkisel kompozisyonlu bordürlerle çerçevelemiştir. Birim örneği oluşturan düzenleme kapı üzerinde oyulmayıp, ayrıca biçimlendirilip kapı yüzeyine sonradan çakılmıştır. Kapı yüzeyini bölümlendiren dikdörtgen panoların merkezinde ise iki farklı kompozisyonla karşılaşılmaktadır. Ortadaki dikdörtgen panonun merkezinde tek parça olarak biçimlendirilip yüzeye çakılan bitkisel bir kompozisyon dikkati çeker. Bu kompozisyonda üst ve alt bölümleri üç dilimli palmet şeklinde uzatılmış ve C biçimli kıvrım yapan ve merkezdeki dört yapraklı çiçeği çerçeveleyen madalyon bezemesi görülür. Alt ve üst kısımlara yerleştirilen farklı ölçülerdeki dikdörtgen panoların yüzeylerine aynı kompozisyon değişik boyutlarda işlenmiştir (Çizim.1). Bu düzenlemede de merkezdeki altı yapraklı çiçeği C kıvrımı yaparak çerçeveleyen sapsların üst ve alt bölümleri altı yapraklı kompozit

bir çiçek motifiyle uzatılmıştır. Tek parça olarak düzenlenen bu kompozisyonlar da dikdörtgen yüzeylere çiviyle çakılmıştır (Fot.3).

Giriş kapısının hemen üzerinde yer alan ve zeminden çökertilmiş, kenarları iç ve dış bükey olarak profillendirilmiş kartuş yüzeyine sene H.1320/M.1902 tarihi yazılıdır.

Caminin üst örtüsü, dördü bağımsız ikisi duvara bitişik toplam altı adet ahşap direk tarafından taşınmaktadır (Fot.4-5-6). Dört bağımsız sütunun oluşturduğu çardak bölümüyle, bu bölümün güney, doğu ve batı cephelerini ters U biçiminde dolaşan üst örtüde iki farklı bezeme yüzeyi oluşturulmuştur.

Çardak bölümünü kuşatan tavan yüzeyi, doğu ve batı cephelerde kuzey-güney doğrultuda, güney cephede ise doğu-batı doğrultuda çakılmış yedi adet ince çitayla bölümlendirilmiştir (Fot.7-8). Çıtaların oluşturduğu şerit yüzeylerinin tamamı kırmızıya boyanmış olup, zemin üzerine sarı ve beyaz boyayla diagonal olacak şekilde işlenmiş gül motifleriyle bezenmiştir. Çardak tekne tavanı, ters U biçiminde doğu, batı ve güney yönde kuşatan ahşap tavanın, bütün yan bölümleri en altta yan yana sıralanan konsol dizisi ile süslenerek sınırlandırılmıştır. Bu konsol dizisinin üzerinde yer alan ve iç bükey olarak kavilendirilerek diğerlerinden daha geniş tutulan kuşak, alçı üzerine sarı, kırmızı, mavi ve siyah boyalarla işlenmiş kıvrım dallar ve hatayı tarzında üç yapraklı çiçek motifleri ile süslenmiştir. Bu kuşaktan sonra gelen çerçevenin yüzeyi, kırmızı renge boyanarak boş bırakılmıştır. Yukarıda bahsedilen ahşap tavan birbirinden farklı genişlik ve farklı kompozisyonlarla düzenlenmiş üç bordürle çerçevelenmiştir. En içteki ahşap bordür, yan yana üç dilimli palmet dizilimini çağrıştıracak bir düzenlemeye sahiptir. Ortadaki diğer ikisinden daha geniş tutulan ahşap bordür, birbirlerine C şeklinde kıvrımlar yapan yapraklarla bağlanan yedi dilimli palmet dizisinden meydana gelen bir bitkisel kompozisyonla bezenmiştir. Yaprak yüzeylerinin yeşil renkle boyandığı bu düzenlemede, yedi dilimli palmetlerin kırmızı, sarı ve pembe boyalarla farklı renklerle boyandıkları dikkati çekmektedir. En dıştaki en ince bordür, C biçimli sapların yan yana sıralanması ile oluşmuş bitkisel karakterli bir bezemeye sahiptir. Her üç bordürde de kompozisyonu oluşturan temel birimlerin başka yerde hazırlanarak bordür yüzeyine yan yana getirilerek çivi ile çakıldığı görülmektedir (Fot. 9).

Tavanın güney cephesinde mihrap eksenine rastgelecek şekilde merkezi, mukarnas biçiminde bir sarkıt yapan ve yüzeyi dilimli yapraklar ve palmetlerle doldurulmuş dairesel bir ahşap göbek yerleştirilmiştir.

Dört bağımsız ahşap direğin oluşturduğu çardak bölümünün tavanı, genişlikleri birbirinden farklı yedi adet bordür ve merkezdeki dairesel göbekte hareketlendirilmiştir. Çardak bölümünün merkezindeki ahşap dairesel göbek, mihrap önündeki göbekte aynı ölçü ve kompozisyonda yapılmıştır (Fot.10). Göbeğin oturduğu kare yüzeyin, üçgen biçiminde şekillendirilmiş köşelerinde siyah zemin üzerine kahverengi ve beyaz boyalarla işlenmiş akant yapraklı bitkisel bezemeler görülmektedir (Fot.11-12). Göbek çevresinden dışa doğru bir, üç ve altıncı bordürler yan yana sıralanan üç dilimli palmet bezemesiyle süslenmişlerdir. Diğerlerinden

daha geniş tutulan ikinci ve beşinci bordürler ise düz ve ters C biçiminde kıvrımlar yapan sapların birbirine bağlandığı yedi dilimli palmet dizisiyle hareketlendirilmiştir. Yaprakların yeşil, palmetlerin ise pembe, kırmızı ve sarı renkte boyanmış oldukları dikkati çeker. Dördüncü ve yedinci bordürlerin yüzeyleri kırmızıya boyanarak içleri sade bırakılmıştır. Yukarıda anlatılan bütün bordür bezemeleri birim örneği çıkarıldıktan sonra yan yana çiviyle çakılarak düzenlenmişlerdir.

Çardak bölümünün tavanının eteği içbükey olarak kavislendirilmiştir. Kahverengi boyayla kartuşlar şeklinde bölümlendirilerek içlerine ortada bir gül, iki yanına yatay olarak yerleştirilmiş bir çiçek demeti bezemesiyle süslenmiştir (Fot.13). Kırmızı, sarı, açık gri ve siyah renk boyanın bezemenin yapımında kullanıldığı dikkati çeker. İçbükey etek bezemesinin altında çardağın bütün iç cephelelerini dolaşan dekoratif ahşap konsol dizisi yer alır. Konsol yüzeylerinin sarı, konsol aralarının ise siyah renkle boyandığı görülmektedir. Çardak bölümünün hem iç hem de dış cephesi ile mahfilin güneye bakan alınlığının en alt kısmında aynı seviyede dolaşan ahşap kuşakta ise yan yana ritmik olarak dizilen yedi ve beş dilimli palmet kompozisyonu bulunmaktadır. Palmetlerin ters olarak işlendiği bu düzenlemede, zemin griye boyanmış olup palmet yüzeyleri ise ritmik olarak tekrarlanacak şekilde kırmızı, pembe ve sarı renkle boyanmıştır. Birim motifin yedi dilimli palmet olduğu bu düzenlemede motifler çiviyle yan yana çakılarak kompozisyon meydana getirilmiştir.

Çardak bölümünü taşıyan kare kesitli ahşap direkler ile kirişlerin birleşme bölgelerine, taşıyıcı fonksiyonu olmayan dekoratif Bursa kemerleri yerleştirilmiştir (Fot.14). Bu kemer köşeliklerinin yan yüzleri hepsinde aynı olmak üzere tek bir sapın taşıdığı kıvrım dalların oluşturduğu ahşaptan yapılan bitkisel bezemeyle hareketlendirilmiştir. Kafes oyma tekniğiyle biçimlendirilen ahşap bezemede yaprak yüzeyleri sarı ve yeşil renklerde boyanmıştır. Aynı uygulama ile mahfilin doğu ve batı cephesinde de karşılaşılmaktadır. Çardak bölümünde oluşturulan bursa tipi kemerin karın bölümü ve dilimli kemer köşeliklerinin iç yüzeylerinde kırmızı, pembe, sarı ve yeşil boyayla işlenmiş naturalist çiçek ve tomurcuklar görülmektedir.

Çardak bölümünü taşıyan güneybatı köşedeki kare kesitli ahşap direğin, doğu cephesinin üst bölümüne caminin yedi satırlık inşa kitabesi yazılmıştır (Fot.15).

- Bihamdillah tamam oldu
- bu mescid- Hudâ
- izniyle yaptı
- usta Mahmud ki yaptım
- mescid-i Avn etti
- Bârî, diyeler
- Mahmud usta Yadigâri
- sene 1320/1902

Harim, güney ve kuzey cephelerde ikişer, doğu ve batı cephelerde üçer adet ve mihrap üzerinde bir adet yuvarlak kemerli pencerelerle aydınlatılmıştır. Bu pencereler dış cephede dikdörtgendir.

Harimin doğu-batı ve güney cephelerindeki duvarların yüzeylerine Allah ve sıfatları ile Muhammed ve dört halifenin isimleri beyaz zemin üzerine siyah boyayla yazılmıştır. Bu hatların başlangıç ve sonlarına tek sapa yerleştirilmiş üçlü lâlenin yapıldığı dikkati çekmektedir. Doğu duvarının ortasındaki üç satırlık yazı birbirlerinden farklı ölçülerdeki üç kartuş içerisine alınmıştır (Fot.16)

-Esmâ-i şerifleri muharriri Ebubekir'in cürm-i
-hattıyesin affeyle ya Rabbi
-5 Mart sene 1321/1903

Kitabeden anlaşıldığına göre cami beden duvarlarındaki bütün hat yazıları Ebubekir adlı bir hattat tarafından caminin inşaatından bir yıl sonra yazılmıştır.

Caminin bütün duvarları ve ayakların alt kısmı zeminden bir metre yüksekliğe kadar ahşap lambri ile kaplanmıştır.

Alçı mihrap güney cephenin ortasında yer almakta olup yanlarda birbirine bitişik olmayan gövdeleri burmalı olarak yapılmış ikişer sütunce ile sınırlandırılmıştır (Fot.17). Sütuncelerden dışarıda olanların üzerinde ay yıldızlı âlem kabartması yer alır. İçteki sütuncelerin başlığından çıkan ve kıvrımlar oluşturarak üst bölümde birleşen akant yaprakları, köşelik bezemesini meydana getirir. Yanlardaki ikişer sütunce, alt bölümde bir vazodan çıkan ve aşağı doğru volütlenen birer yaprak üzerine oturmaktadır. Bu süslemenin merkezindeki iki yaprak arasına altı kollu yıldız kabartması işlenmiştir. Sütuncelerin aralarına kıvrım yapan bir akant yaprağı üzerine şamdanlıkların tablaları yerleştirilmiştir. Yarım daire olarak düzenlenen mihrap nişi alçıdan şeritlerle üçe bölünerek üst kısmı dört sivri kemer dizisiyle taçlandırılmıştır. Ortadaki iki kemere asılan vazo biçiminde bir kandil motifi dikkati çekmektedir.

Ahşaptan çakma tekniğiyle oluşturulan minberin yan aynalıkları dikdörtgen ve üçgen panolara bölümlendirilmiştir (Fot.18). Pano yüzeyleri sadedir. Minberin korkulukları ile taht kısmının alt bölümü çakma tekniğiyle yapılmıştır. Tahtın üzerine yerleştirilen dekoratif kubbecik ahşaptan dilimli olarak düzenlenmiştir. Tahtın en alt bölümündeki panonun içerisi C biçimin de kıvrımlar yapan yapraklar, üç dilimli palmetler ve sekiz yapraklı rozet motifleriyle bezenmiştir. Kompozisyon siyah zemin üzerine kahverengi ve sarı renkli boyalarla işlenmiştir. Minber kapısının taç bölümü, iki parça ahşap levhanın birleştirilmesinden meydana gelir. Başka yerde ahşaptan oyularak yapılan ve minber tacı panosuna çivilerle çakılan kompozisyonda gövdeleri dilimlenen ve iki katlı olarak düzenlenen vazolara yerleştirilmiş yaprak sayıları farklı çiçekler ve S kıvrımı yapan iri dallardan oluşan bir bezeme dikkati çeker. Çiçeklerde kırmızı ve pembe, yapraklarda ise yeşil renk boyanın kullanıldığı görülmektedir. Kompozisyonun en üst bölümü hilâl içerisine yerleştirilmiş üç yapraklı bir bitkisel bezemeye son bulur (Fot.19).

Mahfil, harimin kuzey cephesi boyunca uzanmakta olup kuzey batı köşe-deki ahşap merdivenlerle çıkılmaktadır (Fot.20). Mahfilin orta bölümündeki dekoratif Bursa kemeri alınlığında bulunan dikdörtgen pano içerisine iki satırlık bani kitabesi yazılmıştır (Fot.21).

- Sahibi solan Hacı Alizade Hacı Esat
- Afa anhumane sene 1320/1902

Bu kitabeden de, caminin Hacı Alizâde (oğlu) Hacı Esad tarafından inşa ettirildiğini ve iki şahsın da inşaatın tamamlanmasından önce öldükleri anlaşılmaktadır.

Methiye köyü camiinde, ahşap üzerine kalem işi boyayla ve tavandan ayrı olarak ahşaptan oyulan desenlerin ahşap tavana çiviyle çakılmasıyla oluşan iki türlü bezemenin yapıldığı görülür. Bu bezemelerin hepsinde kompozisyonun bitkisel karakterli olduğu dikkati çeker. Minberde yapım tekniği olarak çakma, süsleme tekniği olarak ise ahşap üzerine boyama ve çakma tekniklerinin bir arada kullanıldıkları tespit edilmiştir. Caminin mihrabında da alçı malzemeyle kalıplama tekniğinde yapılmış, ağırlıklı olarak akant yapraklarından oluşan bitkisel bezemeler tercih edilmiştir.

Methiye köyü caminin inşa tarihi, banisi, mimarı ve hattatı bilinmemektedir.

3- HİLMİYE KÖYÜ CAMİSİ

Hilmiye köyünde bulunan cami, güneyden kuzeye doğru hafif meyilli bir arazi üzerine taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir (Fot.22-23). Caminin inşa kitabesi yoktur. Banisi ve mimarı da bilinmemektedir. Kareye yakın dikdörtgen planlı caminin üzeri ahşap direklerin taşıdığı ahşap kirişleme tavanla örtülü olup üstü topraktır (Plan 2). Bugünkü mevcut kırma çatı ile kuzey yöndeki son cemaat mahalli orijinal olmayıp son onarımlar sırasında yapılmıştır. Caminin tek şerefeli ahşap minaresi batı cephede yer almaktadır.

Harimin her cephesinin alt bölümlerine ikişer adet, mahfilin doğu ve batı cephelerine açılan birer adet ve güney cephenin üst bölümüne açılan bir adet olmak üzere toplam 11 adet dikdörtgen pencereyle cepheler hareketlendirilmeye çalışılmıştır.

Tek şerefeli ahşap minare, harimin kuzeybatı köşesinde bulunmakta olup harimin içerisindeki kapıdan girilmektedir. Fazla yüksek yapılmayan ahşap minare, 1980'li yıllarda tamamen sökülerek yeniden aynı malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Günümüzde ahşap minarenin gövdesi tamamen saçla kaplanmıştır.

Harime, lentolu çift kanatlı kapıdan geçilerek girilmektedir. Harim, birisi doğu diğeri batı duvarına bitişik, diğeri ikisi bağımsız toplam dört ahşap direğin üzerine, doğu-batı yönde atılan kirişlerle mihraba paralel iki sahna ayrılmıştır. Mihrabın önündeki sahnin diğeri daha geniş tutulmuştur (Fot.24).

Mihrabın önündeki ilk sahnın tekne tavanı doğu-batı doğrultuda dikdörtgen bir yüzey olarak biçimlendirilmiştir. Tekne tavan yüzeyi 11 adet ahşap ince çıtanın doğu-batı yönünde çakılmasıyla 10 eşit şeritle bölümlendirilmiştir (Fot.25). Bu şeritlerin zemini kırmızıya boyanmış olup içlerine birbirlerine göre diogonal şekilde dizilmiş üç gül ve yapraklardan oluşan çiçek buketleriyle bezelidir. Güllerde sarı, pembe ve yeşil renklerin, yapraklarda ise açık yeşil rengin kullanıldığı görülür. Tavan ortasına işlenen dairesel göbeğin merkezine mukarnas biçiminde bir sarkıt yerleştirilmiştir (Fot26). Göbek merkezindeki sarkıtın etrafı yan yana sıralanmış dokuz dilimli on dört adet palmetle çerçevelendirilmiştir. Göbek merkezinden kenarlara doğru ışınsal düzende çakılan 27 adet ahşap ince çıtayla güneş kompozisyonu elde edilmiştir (Çizim.2). Göbek kompozisyonunda ise iki ahşap çita arasına üç parça halinde bitkisel bir düzenleme yerleştirilmiştir. Bu düzenlemede, merkezden kenarlara doğru önce C biçimli kıvrım yapan sapların taşıdığı dilimli yapraklar göze çarpar. İkinci düzenlemede düz ve ters olarak S kıvrımı yapan saplar dokuz dilimli bir palmeti çerçevelerler. En dıştaki düzenlemede ise C biçimli kıvrım yapan sapın taşıdığı dilimli yapraklar ile üç dilimli palmet ve altı yapraklı rozetler görülür. Bu düzenlemeyi oluşturan her üç parça da tavandan bağımsız olarak yapılıp çita aralarına gelecek şekilde çakılarak kompozisyon tamamlanmıştır (Fot.27). Göbek kompozisyonu, yüzeyi balık sırtı şeklinde yivlenmiş ahşap parçaların çakılmasıyla çerçevelenmiştir. Kompozisyonu oluşturan düzenlemeler merkezden dışa doğru halkalar oluşturacak şekilde yeşil, sarı ve mavi renklerde boyanmıştır.

Tavanı bütün yönlerde kuşatan bordür ritmik olarak dizilen yedi ve beş dilimli palmet kompozisyonu ile süslenmiştir. Beş dilimli palmetler yeşil, yedi dilimli palmetler ise pembe, mavi ve sarı renklerle boyanmıştır. Ahşap tavanın köşe dönüşlerindeki kırılmalardan dolayı, dip kenarlarda oluşan üçgen yüzeyler, kıvrımlar yapan sapların taşıdığı dilimli yapraklar ve farklı palmetlerle bezenmiştir. Bu kompozisyonda tavan üzerine çiviyle çakılmıştır.

Tekne tavanı dört yönde dolaşan alın kısmı, sapları C biçiminde düz ve ters kıvrımlar yapan ve dilimli yapraklarla nihayetlendirilen üç dilimli palmetlerin yan yana dizilmesiyle oluşan bitkisel bir kompozisyonla süslenmiştir. Bu bordürdeki üç dilimli palmetlerin çanak yaprakları kademelendirilip taç yaprağı kuşatmasıyla diğer örneklerden ayrılır. Zeminin kırmızıya boyandığı bu düzenlemede kıvrımlar yapan sap ve yapraklar yeşil, palmetler ise sarıya boyanmıştır. Diğer örneklerde olduğu gibi bu bordürde de bezeme birim kompozisyon yan yana çiviyle çakılarak meydana getirilmiştir. Tavanın alt bölümü farklı ölçülerdeki üç bordürle tamamen kuşatılmıştır. İçten dışa doğru birinci bordür, C kıvrımı yapan saplar içerisine yerleştirilmiş yedi dilimli palmet dizilerinden oluşan bitkisel kompozisyonla süslenmiştir. Birim örneğin yan yana çivilenerek çakılmasıyla oluşan bu düzenlemede hem palmet hem de C kıvrımı yapan saplar yeşile boyanmıştır. Ortadaki ikinci ve dıştaki üçüncü bordürlerin yüzeyine yapraklarla demetlenmiş iki gül motifinin işlendiği bezemeler görülür. İki bordürü birbirinden ayıran fark ise ikinci bordürün zemininin kırmızıya, üçüncü bordürün zemininin yeşile boyanmış olmasıdır.

Ahşap tavanın en alt bölümü, içbükey kavis yapan ve bütün cepheleri de dolaşacak biçimde yüzeyi bezenmeden sade bırakılmıştır. İçbükey bu geniş kuşağın alt bölümü dekoratif ahşap konsol dizisiyle tamamlanmıştır. Muhtemelen orijinalinde içbükey geniş kuşağın yüzeyi kalemişi ile süslü olmalıdır.

İkinci sahnın üst örtüsünü oluşturan tavan ise doğu-batı yönünde çakılan ince ahşap çıtalarla on iki şerit halinde düzenlenmiştir. Şerit zeminleri açık yeşile boyanmıştır. Yüzeyleri ise atlamalı olarak yerleştirilmiş ve yapraklarla demetlenmiş iki gül motifiyle bezenmiştir (Fot.28). Yapraklar koyu yeşil, güllerden biri sarı, diğeri beyaz renklerle boyanmıştır. Tavanın bütün cepheleri en alt bölümde içbükey kavis yapan ve yüzeyi sade bırakılan geniş bir bordürle kuşatılmıştır. Tavanın güney alt kenarındaki bordürde ise düz ve ters S kıvrımları yapan saplar ve üç dilimli palmetlerin işlendiği bitkisel düzenleme görülmektedir. Buradaki süsleme siyah zemin üzerine yeşil renklerle boyanarak yapılmıştır.

Ahşap üst örtüyü taşıyan kare kesitli direkler ile bu direklerin taşıdığı doğu-batı yönünde atılan kirişin birleşme bölgelerine, taşıyıcı fonksiyon bulunmayan dekoratif Bursa kemerleri yerleştirilmiştir. Kemer köşeliklerinin tüm cepheleri süslenmiştir (Fot.29). Kemer köşeliklerinin güney cephelerinde dilimli yapraklar taşıyan kıvrım dal düzenlemesi çiviyle çakılarak biçimlenmişken kuzey cephelerine aynı kompozisyon siyah zemin üzerine açık yeşil renkle boyanmıştır. Kemer köşeliklerinin karnına yapraklarla demetlenmiş üçlü gül buketi işlenmiştir. Yapraklar açık yeşil, güller pembe ve kırmızıya boyanmıştır.

Harimi aydınlatan bütün pencerelerin alt, üst ve yanları şevli olarak yapılmıştır. Orijinalinde Methiye Köyü camisinde olduğu gibi bu caminin de hariminin beden duvarlarında Dağistanlı Sani adlı bir hattat tarafından H.1325-1326/M.1907-1908 tarihlerinde Allah ve sıfatları ile Muhammed ve dört halifenin adları yazılmıştır. Bu hatların büyük bir bölümü 1981 yılında camide yapılan onarımlar sırasında üzeri boyanarak kapatılmıştır⁴.

Güney duvarı ortasına yerleştirilen alçı mihrap içeri doğru çok az çıkıntı yapmaktadır (Fot.30). Mihrap üç yönden iç ve dışbükey profiller yapan dişlerle çerçevelenmiştir (Çizim.3). Mihrap nişinin yan kenarları, üzeri bir rozet kabartmasıyla hareketlendirilen kaideye yerleştirilmiş, gövdesi burmalı olarak yapılmış ikişer sütunceyle sınırlandırılmıştır. Başlıkları lâle biçiminde düzenlenen bu sütuncelerden dıştakiler ayyıldızlı bir âlemlle tamamlanmıştır. İçteki sütuncelerin başlıkları üzerine yerleştirilen vazolardan çıkan akant yaprakları, mihrap köşeliğinin üzerinde birbirleriyle birleşip taç oluşturacak şekilde düzenlenmiştir. Mihrap köşeliğinin doğu tarafında H.1322/M.1904 batı tarafında ise H.1324/M.1906 tarihleri okunmaktadır. Mihrap nişinin üst bölümü yatay bir kuşakla sınırlandırılarak içerisine kelime-i tevhid yazılmıştır. Bu yazı kuşağının ortasına zincirle asılan bir kandil motifi yerleştirilmiştir.

Caminin çakma tekniğiyle yapılan ahşap minberinin yan aynalıkları farklı ölçülerde dikdörtgen ve üçgen yüzeylere bölümlenmiştir (Fot.31). Bu panoların

yüzeyi caminin ahşap tavanında da gördüğümüz yaprak demetli ikili gül buketleriyle bezenmiştir. Yan aynalıları korkuluk altında tamamlayan pano bir vazoya yerleştirilmiş üçlü gül buketlerinin yedi örneğiyle süslenmiştir. Panolarda zemin sarıya, yapraklar yeşil, güller ise kırmızı ve beyaza boyanmıştır. Minberin korkuluğu ise, çakma tekniğiyle yapılmış yan yana dizilen şemse motifine benzer küçük kartuşlarla bezelidir. Minberin geçit kısmının kemer köşeliği ile tahtın doğu ve batı cephelerindeki dekoratif kemer köşelikleri hatayı tarzı çiçek kabartmasıyla hareketlendirilmiştir. Tahtın üzeri ahşap dilimlerden oluşan dekoratif kubbecikle örtülmüştür. Minber kapısının dekoratif kemer köşeliklerinde geçit bölümündeki aynı bitkisel bezeme görülmektedir. Minber kapısının tacı bir vazodan çıkan aşağı ve yukarıya kıvrımlar yapan dilimli yapraklar, farklı dilimlerde palmetler ve altı yapraklı çiçekler taşıyan dallarla bezenmiş bir bitkisel kompozisyona sahiptir. Ahşap bir levha üzerine çiviyle çakılan bu düzenlemede kompozisyon üst noktada beş köşeli bir yıldız çerçeveleyen hilâl'le tamamlanmıştır (Fot.32).

Dikdörtgen biçiminde düzenlenen ahşap vaaz kürsüsünün üst kısmı güney yönde taşırılmıştır (Fot.33). Vaaz kürsüsünün sadece batı cephesi kalem işi ve oyulan ahşap parçaların çiviyle çakılmasıyla oluşmuş bir bezeme düzenine sahiptir. Vaaz kürsüsünün batı cephesinin alt bölümü, sapları C biçiminde düz ve ters kıvrımlar yapan ve dilimli yapraklarla nihayetlendirilen üç dilimli palmetlerin yan yana dizilmesiyle oluşan bitkisel bir düzenlemeyle süslenmiştir. Bu kompozisyonun ters hali alttaki kuşakta da tatbik edilmiştir. Vaaz kürsüsünün alt bölümü dikdörtgen ve kare panolar halinde bölümlendirilmiştir. Pano yüzeylerine yapraklarla demetlenmiş üçlü gül buketleri işlenmiştir. Bütün panolarda zemin açık yeşil, yapraklar koyu yeşil, güller ise kırmızı, sarı ve beyaz renge boyanmışlardır.

Doğu cephede bir, batı cephede üç, güney cephede mihrabın doğusunda iki, minberin batısında bir olmak üzere, duvarlara alçıdan akant yaprakları üzerine yerleştirilmiş tabladan oluşan toplam yedi adet şamdanlık konulmuştur (Fot.34).

Harimin kuzeyini tamamen kaplayan ahşap mahfile kuzeybatı köşedeki merdivenlerle çıkılmaktadır (Fot.35). Mahfilin güney cephesinin ortasında bir balkon yapacak şekilde düzenlenen çıkıntının üç cepheden dış kenarları bir frizle bezenmiştir. Friz yüzeyi ritmik olarak dizilen yedi ve beş dilimli palmetlerle süslenmiştir. Beş dilimli palmetler gri renkte boyanmış iken, yedi dilimli palmetler dönüşümlü olarak mavi, sarı ve pembe renklerle boyanmışlardır. Balkonun alt kısmını dört yönde kuşatan bordür ise C biçiminde kıvrım yapan sapların çerçevelediği yedi dilimli palmet motifinin tekrarından oluşan bitkisel bir kompozisyonla süslenmiştir. Bu kompozisyonda zemin kırmızıya sap ve palmetler ise yeşile boyanmıştır. Balkonda bulunan friz ve bordürlerin kompozisyonları çiviyle çakılarak oluşturulmuştur (Fot.36).

Hilmiye camiinde, ahşap üzerine kalem işi boyayla ve tavandan ayrı olarak ahşaptan oyulan desenlerin ahşap tavana çiviyle çakılmasıyla oluşan iki türlü bezemeye karşılaşılmaktadır. Bu bezemelerin hepsinde kompozisyonun bitkisel karakterli olduğu dikkati çeker. Minberde ise yapım tekniği olarak çakma, süsleme

teknîği olarak ise ahşap üzerine boyama ve çakma tekniklerinin bir arada kullanıldıkları görülmektedir. Caminin mihrabında da alçı malzemeye kalıplama tekniğinde yapılmış, ağırlıklı olarak akant yapraklarından oluşan bitkisel bezeme dikkati çekmektedir.

Caminin inşa kitabesi yoktur. Ancak mihrabın kemer köşeliklerinde H.1322-1324/M.1904-1906 tarihleri yazılıdır. Hilmiye Köyü camisinin çok yakınında bulunan Methiye köyü cami (H.1320/M.1902) tarihlidir. Her iki caminin tavan, tavandaki dekoratif Bursa kemerleri, mihrap ve minberleri arasındaki renk, motif, üslup ve malzeme benzerliği dikkatle incelediğimizde her iki eserin de birbirlerine çok yakın tarihlerde aynı usta/ustalar tarafından yapıldığını düşünmekteyiz. Sonuç olarak; Hilmiye Köyü camisinin, mihrabın kemer köşeliğinde belirtilen tarihlerde yapılmış olduğunu kabul etmekteyiz.

4- ALTİKESK KÖYÜ CAMİSİ

Pınarbaşı ilçesine 17 km. uzaklıkta bulunan caminin inşa kitabesi yoktur. Kuzey-güney yönünde dikdörtgen bir alana oturan ahşap tavanlı caminin kuzey cephesinde son cemaat mahalli, batı cephesinin kuzey ucunda tek şerefeli minaresi (1991) yer alır. Caminin beden duvarlarında taş, üst örtüsü ve taşıyıcı direklerde ahşap malzeme kullanılmıştır (Plan 3; Fot.37-38).

Caminin doğu, batı ve güney cepheleri ikişer adet alt pencere ve doğu cephesine bir üst pencerenin açılmasıyla hareketlendirilmeye çalışılmıştır. Caminin köşe duvarlarının bağlantı yerlerinde ahşap hatılların kullanıldığı görülür. Caminin bütün cephelerinin üst kısmında 0.40 m. taşıntı yapan içbükey ahşap bir saçak dolmaktadır.

Son cemaat mahallinin doğu ve batı cepheleri harimin uzantısı olan sağır duvarlarla sınırlandırılmıştır. Bu bölüm, kuzey yönde ikisi bağımsız, ikisi köşelerdeki duvarlara bitişik toplam dört adet ahşap direğin taşıdığı üç adet yuvarlak kemerle dışarı açılmaktadır. Günümüzde bu ahşap direklerin arası PVC malzemeye kapatılmıştır (Fot.39). Son cemaat yerinin ahşap üst örtüsü doğu-batı doğrultuda çakılan çitalarla bölümlenmiş olup merkezine dairesel bir göbek kompozisyonu işlenmiştir (Fot.40). Tavandan ayrı olarak biçimlendirilip buraya çiviyle çakılan göbekte, merkezdeki bir rozet motifinin etrafına işinsal olarak dizilen düz ve ters S kıvrımları yapan saplar ve onlara bağlanmış üç dilimli palmet ve dilimli yaprak düzenlemelerinin yüzeyi doldurduğu görülmektedir (Fot.41). Göbeğin en dışında ise yan yana çakılan yedi dilimli palmet motifleri dikkati çeker. Ahşap tavan açık, göbek kompozisyonu ise koyu yeşille boyanmıştır. Ahşap tavanın kenarları ise göbek kompozisyonunu dıştan kuşatan yedi dilimli palmet motiflerinin tekrarıyla hareketlendirilmiştir.

Harime son cemaat mahallinin güney cephesinin ortasına açılan kenarları profillendirilmiş düz lentolu çift kanatlı bir kapıdan girilmektedir.

Ahşap tavanlı caminin harimi, ikisi bağımsız ikisi duvara bitişik toplam dört adet direğe oturan yuvarlak kemerlerle iki kısma bölünmüştür (Fot.42-43). Güney yöndeki daha geniş tutulan kare alan caminin ibadet bölümü, kuzey yöndeki mekân ise mahfil olarak düzenlenmiştir. Mihrabın önündeki kare bölümün üst örtüsü, bütün köşelerde üçgenlerle pahlandırılarak kalan alan sekizgene dönüştürülmüştür. Sekizgen alan çökertme tavan olarak düzenlenmiştir. Kare bölümünün tavanında, köşelere üçlü grup oluşturacak şekilde çakılmış yedi dilimli palmet motifleri işlenmiştir. Motif yüzeyleri koyu yeşille boyanmıştır. Sekizgen tavan ince çıtaların çakılmasıyla sekizgen biçimli on şerit halinde düzenlenmiştir (Fot.44). Sekizgenin en dış kenarları yan yana çakılan yedi dilimli palmet motifleriyle süslenmiştir. Sekizgenin merkezinde yer alan ahşap göbek düzenlemesi ise on dokuz köşeli yıldız oluşturacak şekilde işlenmiş bitkisel kompozisyona sahiptir. Göbek düzenlemesinin merkezinde, iç içe geçerek kesişen daireler ve bunlara dışarıdan ışımsal olarak eklenen dilimli yaprakların oluşturduğu bir rozet uygulaması görülür. Rozet etrafına dizilen beş yapraklı çiçeklerden sonra kompozisyon dışa doğru S ve C kıvrımları yapan sapların taşıdığı dilimli yapraklarla genişletilip yıldız uçlarına yerleştirilen sekiz kollu yıldız ve beş yapraklı çiçek motifleriyle tamamlanmıştır (Fot.45). Göbek merkezindeki rozet, çevresinde ve göbeğin en dış yüzündeki beş yapraklı çiçekler kahverengiyle, geri kalan motifler ise koyu yeşille boyanmıştır.

Caminin güney duvarı ortasına yarım daire niş şeklinde açılan mihrap her hangi bir süsleme içermeden oldukça sade olarak düzenlenmiştir.

Çakma tekniğinde yapılan minberin yan aynalıları güneyden kuzeye doğru küçülen dikdörtgen panolar halinde bölünmüştür (Fot.46). Pano yüzeyleri baklava dilimi biçiminde süslenmeye çalışılmıştır. Minberin taht bölümünün yan yüzleri ve alt bölümünde kafes oyma tekniğinde yapılmış beş farklı düzenleme dikkati çekmektedir. En alt ve en üstteki panolar yatay ve dikey eksenlerde kesişen şerit aralarının oyulmasıyla meydana gelen bir geometrik düzenlemeyle süslenmişlerdir. İkinci panoda düz ve ters S kıvrımı yapan sapların taşıdığı dilimli yapraklarla oluşturulmuş bitkisel bezeme görülürken, üçüncü panoda C kıvrımı yapan sapların taşıdığı ve çanak yaprakları aşağı doğru volütlenmiş on dilimli palmetlerin yan yana dizilimi dikkati çeker. Bu palmetler çanak yaprakları kenarından başlayan dairesel şeritlerle çerçevelenmişlerdir. Bu düzenlemenin iki katlı olarak işlendiği görülür. Dördüncü panoda ise yatay ve dikey eksenlerde kesişen şeritlerin aralarında kalan yüzeylere ikinci panodaki dilimli yaprak motifleri işlenmiştir. Beşinci panoda, ise mızrak ucu biçimindeki madalyonlar içerisine işlenen yedi dilimli palmetlerin yan yana eklenmesiyle meydana gelen bitkisel düzenleme dikkati çekmektedir. Minber kapısının tacında ise, kafes oyma tekniğiyle işlenen balık sırtı biçimindeki oymalar ve bunları çerçeveyen dilimli yapraklar ile üç adet dik biçimlenmiş palmet motifleri görülmektedir.

Kuzey cephe boyunca doğu-batı doğrultuda uzanan mahfil, üç yuvarlak kemerle harime açılmaktadır. Ortadaki kemer yanlardakilerden daha geniş tutul-

muştur. Mahfilî taşıyan ahşap direkler sekizgen formda olup başlıkları beş kademe-
li silmelerle hareketlendirilmiştir. Mahfile kuzeydoğu köşeye yerleştirilen 11 ba-
samaklı merdivenle çıkılmaktadır. Mahfilin güney cephe ortasından taşırılan bal-
konun alt yüzeyi, çıtaların merkezdeki rozet etrafına ışınsal olarak dizilimiyle oluş-
turulmuş bir bezemeye sahiptir.

Caminin son cemaat mahalli ile hariminin tavanlarında bitkisel bezemele-
rin ağırlıkta olduğu ahşap çakma tekniği kullanılmıştır. Minberinde ise yapım tek-
niği olarak çakma, süsleme tekniği olarak kafes oyma tekniğinin kullanıldığı gö-
rölmektedir.

Caminin inşa kitabesi yoktur. Bu bölgeye Çerkezlerin iskânı da XIX. yüz-
yılın sonunda gerçekleşmiştir. Daha önceki dönemlerde Uzunyayla'da insan toplu-
luklarının yaşadığı ile ilgili hiçbir tarihî belge ile karşılaşılmamıştır. Bu makalede
tanıtmaya çalıştığımız Methiye köyü camii H.1320/M.1902 ve Hilmiye köyü camii
H.1322-1324/M.1904-1906 tarihlerinde inşa edilmişlerdir. Her iki cami de
Altıkese köyü caminde olduğu gibi taş duvar üzerine ahşap düz tavanlı olarak
yapılmışlardır. Altıkese köyü caminin son cemaat mahalli ve harim kısmındaki
göbekler ile çakma tekniğinde yapılan minberdeki ahşap işçiliğinin yukarıda belir-
tilen camilerle olan benzerliği dikkat çekicidir. Altıkese köyü caminin, yukarıda
tanımı yapılan camilerle olan plan, malzeme ve süslemedeki benzerlikleri ile bu
bölgeye XIX yüzyılın sonunda iskân edilen Çerkezler de dikkate alındığında, XIX
yy. sonu ile XX yy. başlarında inşa edilmiş olabileceğini düşünmekteyiz.

5- DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Türk mimarisinde ahşap direkli camilerin ilk örneklerinin Orta Asya'daki
Gazneli ve Karahanlı Devletleri tarafından X-XII. yüzyılları arasında Hive, Kurut
ve Oburdan şehirlerinde inşa edildikleri bilinmektedir⁵. Anadolu Selçuklu döne-
minde de Konya Sahipata (1258)⁶ ve Sivrihisar Ulu (XIII. yy. İlk yarısı) ⁷ Beylikler
döneminde ise Beyşehir Eşrefoğlu Süleyman (1297)⁸, Karaman Hoca Mahmud
(XIV. yüzyıl)⁹ ve Kastamonu Kasabaköy(1367)¹⁰ camileri ile Niğde Eskiçiler
(Şah) Mescidi (1413-14)¹¹ de ahşap direkli olarak yapılmışlardır. Osmanlı döne-
minde de ahşap direkli cami yapma geleneği devam ettirilmiştir. Bunlara örnek
olarak; İzmit Emir Ali köyündeki Orhan Gazi (XIV. yüzyıl ortaları)¹², Niğde Sır
Ali (XV. yüzyıl)¹³, Konya Doğanhisar Ulu (1548)¹⁴, Aksaray Eski Ulu (XV-
XVIyüzyıl)¹⁵, İstanbul Osmanağa (1612)¹⁶, Kethüda (1695-1703)¹⁷, Kosova Seydi
Bey (Kurula)(XVII. yüzyıl)¹⁸, Tokat Fidi Köy (Akça Köy) Silahtar Ömer Paşa
(XVIII yüzyıl)¹⁹, Denizli/Acıpayam-Yazır köyü Camii (1802)²⁰ ve Kayseri- Develi
Şıhlı Kasabası Yusuf Ağa (1916)²¹ camileri verilebilir.

Methiye köyü Camii kuzey-güney yönünde mihraba dik üç sahnalı,
Hilmiye köyü camii doğu-batı yönünde mihraba paralel iki sahnalı ve Altıkese
köyü cami kuzey-güney yönünde tek mekânlı olarak taş duvarlar üzerine ahşap

düz damlı olarak inşa edilmişlerdir. Methiye ve Hilmiye köyleri camilerinde mihrabın bulunduğu bölümdeki sahnaları daha geniş ve yüksek yapılmışlardır.

İncelenen camilerden sadece Methiye köyü camiinin inşa kitabesi bulunmaktadır. Bu inşa kitabesinden anlaşıldığına göre cami, H.1320M.1902 tarihinde Hacı Alizâde (oğlu) Hacı Esad tarafından Mahmud isimli bir ustaya yaptırılmıştır. Hilmiye köyü camiinin inşa kitabesi yoktur. Ancak mihrap köşeliğinde H.1322-1324/M.1904-1906 tarihleri yazılıdır. Hilmiye ve Altıkese köylerinde bulunan camiler plan, malzeme, süsleme ve diğer bütün özellikleri dikkate alınarak tarafımızdan tarihlendirilmiştir.

Bugünkü bütün çatılar orijinal olmayıp daha sonra yapılan onarımlar sırasında eklenmişlerdir. Bütün camilerin damlarının orijinalinde toprakla örtülü olduğu anlaşılmaktadır.

Hilmiye köyü camisinin tek şerefeli ahşap minaresi orijinaldir. Methiye ve Altıkese köyleri camilerinin minareleri son yıllarda yapılmışlardır. Hilmiye köyü camiisinin orijinalinde son cemaat mahalli yoktur. Methiye ve Altıkese köyü camilerinde son cemaat mahalleri kuzey cephelerde yer almaktadır. Methiye köyü camisinin son cemaat mahallinin kuzey cephesi orijinalinde açıkken 1960'lı yıllarda kesme taşla örülerek kapatılmıştır. Methiye köyü camisinin yine aynı yılda yapılan onarımlarda son cemaat mahalli ile harimi ayıran duvarın üst bölümü yıkılarak, son cemaat mahallinin üst kısmı mahfile dahil edilmiştir. Methiye köyü caminin son cemaat mahallindeki onarımlar dışında, diğer bütün camilerin planları hiçbir bozulma olmadan günümüze orijinal halleriyle ulaşabilmişlerdir.

Bütün camilerin beden duvarlarında taş, taşıyıcı direkler, kirişler, tavanlar, mahfiller, minberler ile vaaz kürsüsünde ahşap malzeme kullanılmıştır.

Her üç caminin harimine lentolu ahşaptan çift kanatlı kapılar aracılığıyla girilir. Sadece Methiye köyü camii kapısında simetrik olarak panolar ve bu panoların aralarını dolaşan ve çiviyle çakılarak elde edilen bitkisel bezemeler görülür. Pano yüzeyleri de çiviyle çakılmış bitkisel bezemeyle süslenmiştir.

Methiye köyü caminin ahşap tavanı dördü bağımsız, ikisi duvara bitişik toplam altı, Hilmiye köyü caminin tavanı ikisi bağımsız, ikisi duvara gömülü toplam dört ve Altıkese köyü camiinin ahşap tavanı ikisi duvara bitişik diğer ikisi bağımsız dört ahşap direk ile beden duvarları tarafından taşınmaktadır.

İncelediğimiz üç camide de tavanlar ahşaptır. Methiye köyü camiinde ortadaki çardak bölümü dışında üst örtü düz ahşap tavan iken, çardak bölümü tekne tavan şeklinde kademeli olarak düzenlenmiştir. Hilmiye köyü camiinde ise mihraba paralel iki saından güneydeki tekne, kuzeydeki ise düz tavan şeklinde yapılmıştır. Altıkese köyü camiinde ise mahfil tavanı dışındaki güneyde kalan kare alan köşelerde üçgenlerle pahlandırılarak sekizgene dönüştürülmüştür. Sekizgen alan ise çöktürme tavan ile örtülmüştür. Hilmiye ve Methiye köyü camilerinin tavan eteklerindeki içbükey kuşakların bir bölümünde alçı sıva üzerine bitkisel bezemeler iş-

lenmişken bir bölümü yalın bırakılmıştır. Her iki camide de tavan yüzeyleri ahşap çitalarla şeritler halinde bölümlendirilmiş olup, yüzeyleri kalem işi bitkisel bezemelerle süslenmiştir. Tavan eteklerindeki bordürlerin bir bölümü ile göbek süslemelerinde, tavandan ayrı olarak yapılan ve yan yana çiviyle çakılan bitkisel bezemeler dikkati çekmektedir. Tavan eteklerindeki bordürlerin bir bölümünde de tavan yüzeyindeki şeritleri süsleyen kalem işi bezemelerin benzerleri uygulanmıştır. Altıkese köyü camii tavan göbeği, tavan eteği ve üçgen köşelikler ve son cemaat yeri tavan eteğinde palmet ağırlıklı bitkisel desenlerin çiviyle yan yana çakıldığı süslemeler görülür. Bu camide diğerlerinden farklı olarak ahşap üzerine boyama tekniğiyle karşılaşılmaz.

Methiye ve Hilmiye köyü camilerinin tavan göbeklerinde ve Altıkese Köyü Camii son cemaat yeri tavan göbeğinde ışınsal düzende gelişen bitkisel bezemeli dairesel göbekler gözlenirken, Altıkese köyü camii harim tavanında bitkisel bezemelerin 19 köşeli yıldız deseni oluşturacak biçimde tavana çakıldığı dikkati çeker.

Methiye ve Hilmiye köyü camilerinde ahşap direkler ile bu direklere oturan kirişlerin birleşme köşeleri dekoratif/yalancı Bursa kemeri oluşturacak biçimde ahşap levhaların yan yana çakılmasıyla biçimlendirilmiştir. Bu kemer köşeliklerinin bazılarında kompozisyonun çiviyle çakılarak, bazılarında ise ahşap üzerine boyanarak işlendiği gözlenmektedir.

İncelemiş olduğumuz üç eserden Altıkese köyü camiinin mihrabı oldukça basit bir yarım daire niş olarak düzenlenmişken, Methiye ve Hilmiye köyleri camilerinin mihraplarının alçı malzemenen bezemeli olarak yapıldıkları gözlenir. Hilmiye köyü camiinde mihrap en dıştan iç ve dışbükey profiller yapan dışlarla çerçevelenerek, Methiye köyü camii mihrabından farklı olarak düzenlenmiştir. Bu profilli çerçevenin dışında genel olarak her iki mihrap da aynı düzenlemeye sahiptirler. Mihrap nişleri iki yandan gövdeleri burmalı olarak biçimlendirilmiş, ikişer sütunle ile çerçevelenmiştir. Sütuncelerden dıştakiler birer ayyıldızlı alemle nihayetlenirken, içtekilerin başlığı üzerine vazodan çıkan akant yapraklarının mihrap nişi köşeliklerini bezediği görülmektedir. Methiye köyü camii mihrabında sütunle başlıkları akant yapraklı olarak düzenlenmişken, Hilmiye köyü camii mihrap sütuncelerinde lâle desenli başlıklar tercih edilmiştir. Hilmiye köyü camiinde diğerinden farklı olarak kemer köşeliklerine tarih yazılmıştır. Ayrıca Methiye köyü camii mihrabında Hilmiye köyü camii mihrabından farklı olarak yanlardaki sütuncelerin arasına şamdanlıkların yerleştirildiği görülmektedir. Her iki caminin mihrap nişinde de Tanrısal ışığı ve nuru simgelediği düşünülen kandil motifi yer almaktadır.

Her üç camideki minberler de çakma tekniği ile yapılmıştır. Methiye ve Hilmiye köyü camilerinin minberlerinde bezeme tekniği olarak ahşap üzerine boyama ve çakma teknikleri kullanılmıştır. Altıkese köyü camiinin minberinde ise kafes oyma tekniğinin kullanıldığı dikkati çeker. Hilmiye ve Methiye köyleri camilerinin minberlerinde; kapı tacında, kapı kemer köşeliklerinde, korkuluk ve taht

bölümlerinde çakma tekniği, yan aynalık panoları ile taht altındaki panoda ise boyama tekniklerinin kullanıldığı görülmektedir. Methiye ve Altıkese köyleri camileri minberlerinin yan aynalık panoları sade tutulmuştur. Fakat her iki cami-deki minberlerin yan aynalıklarında orijinalinde kalem işiyle yapılmış süslemelerin olup olmadığı tespit edilememiştir. Hilmiye köyü camii minberinin yan aynalıkları üzerine kalem işiyle çiçek bezemeleri işlenmiştir. Her üç camideki minberlerin korkuluklarında şemse benzeri küçük kartuşların yüzeyden oyulduğu kafes oyma tekniğiyle yapılmış bezemeler dikkati çekmektedir. Hilmiye ve Methiye köyleri camilerinin minber kapılarının tacında ise, minberden ayrı olarak yapılan ve ahşap levhaya çiviyle çakılan, vazodan çıkan akant yapraklı ve yaprak sayıları farklı çiçeklerden oluşan bitkisel bezeme görülür. Altıkese köyü camii minber tacında ise balık pulu desenli kafes oymalı süsleme yer alır.

İncelediğimiz örneklerden sadece Hilmiye köyü camiinde ahşaptan yapılmış vaaz kürsüsü bulunmaktadır. Kürsünün harimin batısına bakan cephesi farklı ölçülerde dikdörtgen panolara bölünmüş olup yüzeyleri üçlü çiçek buketleriyle boyanmıştır. Üst bölüm ise iki yatay kuşak olarak düzenlenmiş ve kuşak yüzeyine çiviyle yapılmış kıvrımdallı palmetli bitkisel bezeme yerleştirilmiştir.

Bütün camiler beden duvarlarının alt ve üst bölümlerine açılan dikdörtgen pencerelerle aydınlatılmıştır. Methiye köyü camisindeki pencereler harim kısmında yuvarlak kemerli, Hilmiye köyü camiindeki pencerelerin tamamının tüm cepheleri şevli olarak yapılmışlardır.

Methiye ve Hilmiye köyü camilerinin duvarlarına yerleştirilen şamdanlıklar yapıdaki alçı bezemeli diğer unsurlardandır. Bu şamdanlıkların büyük bölümü kapalı form oluşturan akant yapraklarının üzerine yerleştirilmiş bir tabla şeklinde düzenlenmiştir.

Her üç caminin ahşap mahfilleri harimin kuzey cephesinde yer almakta olup bütün mahfillere ahşap merdivenlerle çıkılmaktadır.

Methiye köyü camiinin giriş kapısı üzerindeki profilli kartuş dışında, her üç camide de taş bezemeye rastlanılmamaktadır.

Geleneksel inşaat malzemesi olarak taşın hakim olduğu Kayseri bölgesi için genellenmeyen bu camiler, özellikle tavan biçimlenişleri ve tavan bezemeleriyle dikkat çekicidirler. İncelediğimiz üç eserden Methiye ve Hilmiye köyü camilerinin tavan biçimlenişi ve süslemeleriyle alçı mihrapları aynı usta veya ustaların eserleri olabileceğini göstermektedir. Bu usta veya ustaların Hilmiye ve Methiye köylerine yakın coğrafyada eserleri olabileceğini Sivas/Altınyayla Ulu Cami kitabesine bakarak ileri sürebiliriz. Müstakil bir makale olarak yayına hazırladığımız Sivas/Altınyayla Ulu Cami kitabesinde adı geçen Mahmud Usta'nın Methiye köyü caminde de çalıştığı, usta kitabelerindeki bilgilerden tespit edilmiştir. Her iki kitabeden de anlaşılacağı üzere, Mahmud adlı usta Uzunyayla ve Altınyayla civarında birbirlerine çok yakın tarihlerde camiler inşa etmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi

bu camiler plan, malzeme ve süsleme özellikleri bakımından birbirlerine çok benzemektedirler.

Bir ustanın kendi özel yetenekleri ile yarattığı bu camiler, yapıldığı dönem ve bulunduğu coğrafya içerisinde şaşırtıcı özellikleri ile dikkat çekicidir.

Bugün için dört örneğini belirleyebildiğimiz ahşap tavanlı camilerin sayılarının çevre köylerdeki araştırmalarımız tamamlandığında artacağına inanıyoruz.

Sonuç olarak; Anadolu’da ahşap direkli cami yapma geleneği, XIII. yüzyılda başlayıp XX. yüzyılın başlarına kadar devam etmiştir. Tanıtmaya çalıştığımız her üç camide; Niğde, Ankara, Konya, Yozgat, Aydın ve Denizli gibi şehirlerde inşa edilen ahşap direkli camilerin yapılması geleneğini, Kayseri’de devam ettiren örnekler olması ve Kayseri çevresinde kalem işi süslemeli başka örneklerin bulunmamasından dolayı da ayrıca önem taşımaktadır.

DİPNOTLAR

- ¹ Bu çalışmada Uzunyayla’da bize her türlü yardımı yapan ekibimizle bölgeyi dolaşan evlerini ve gönüllerini bize açan değerli öğretmenlerimiz Metin YILMAZ ile Necmi BAYSAL’a çok teşekkür ediyorum. Arazi çalışmalarına katılan Yüksek Lisans öğrencilerim Hülya GÜLEY, Ayşe BUDAK, Mustafa ÜNSAL’a, çizimleri yapan Öğretim Görevlisi Yüksek Mimar Merih ŞENGÜL’e ve kitabeleri okuyan Prof.Dr.Kerim TÜRKMEN’e müteşşekirim.
- ² N. Berzeg, Çerkes Sürgünü (Gerçek, Tarihi ve Politik Nedenleriyle), Ankara, 1996, s.121,141.
- ³ Bu bilgi adı geçen köyde ikamet eden 60 yaşındaki emekli öğretmen Necmi Baysal tarafından verilmiştir.
- ⁴ Bu bilgi 1980-1993 yılları arasında, camide imamlik ve yukarıda belirtilen boyama işlerini yapan 60 yaşındaki İhsan Genel’den alınmıştır.
- ⁵ Orta asya’daki ahşap direkli camiilerle ilgili olarak daha geniş bilgi için bkz. K.Otto Dorn, **”Seldhukische Holzaulen Moscheen in Kleinasien”**, **Aus der Wel der Islamischen Kunts**, Festchrift für Ernst Kühnel, Berlin,1959,s.59-88; O. Aslanapa, **Turkish Art and Architecture**, London,1971,s.55-56; A. Kuran, “Anadolu’da Ahşap Sütunlu Selçuklu Mimarisi”, **Malazgirt Armağanı**, Ankara,1972, s.179-186; R. Arık, **Batlaşma Dönemi Türk Mimarisi Örneklerinden Anadolu’da Oymalı Birkaç Abide**, Ankara,1973, s.8; B. Denike, “Türkistan’da Ahşap Oymalı Birkaç Abide”, (Çeviri: A.Osman Uysal), **Vakıflar Dergisi**, S. XX, Ankara,1986, s.29-38.
- ⁶ H. Karamağralı, “Sahipata Caminin Restitüsyonu Hakkında Bir Deneme”, **Röleve Restorasyon Dergisi**, S.3, Ankara, 1982, s.49-76.
- ⁷ K. Otto Dorn, “Die Ulu Dschami in Sivrihisar”, **Anadolu (Anatolia)**, IX, Ankara, 1967, s.161-168; A. Kuran, **a.g.m.**, s.183.
- ⁸ Y. Erdemir, **Beyşehir Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii ve Külliyesi**, Beyşehir, 1999.
- ⁹ İ.Hakkı Konyalı, **Abideleri ve Kitabeleri ile Karaman Tarihi**, İstanbul, 1967, s.305-311.
- ¹⁰ M. Akok, “Kastamonu’nun Kasaba Köyünde Candarlıoğlu Mahmud Bey Camii”, **Bulleten**, C.X, S. 38, Ankara, Nisan, 1946, s.293-302.

- ¹¹ H. Çal, **Niğde Şehrindeki Ahşap Tavanlı Camiler ve Mescidler**, Ankara, 2000, s.3-10.
- ¹² E.H.Ayverdi, **Osmanlı Mimarisinin İlk Devri (1230-1402)**, C. I, İstanbul, 1989, s.124.
- ¹³ H. Çal, **a.g.e.**, s. 67-76.
- ¹⁴ Y. Erdemir, “Nakışlı Ahşap Camilerimizin Klâsik Dönemdeki Zengin Bir Temsilcisi: Doğanhisar Ulu Camii”, **VI.Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu (8-10 Nisan 2002)**, (Editörler: M. Denктаş & Y. Özbek & A. Sağıroğlu), Kayseri, 2002, s.381-396.
- ¹⁵ B.Deniz, “Aksaray’da (Niğde) Ahşap Sütunlu İki Köy Camii”, **E.Ü. Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi**, İzmir, 1998, s.19-56.
- ¹⁶ D.Çalışlar, “Osmanağa Camisi”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.VI, İstanbul, 1994, s.159.
- ¹⁷ T. Okçuoğlu, “Ali Kethüda Camii”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul, 1993, s.193-194.
- ¹⁸ R. Vırmiça, **Kosova’da Osmanlı Mimari Eserleri I**, Ankara, 1999, s.97-99.
- ¹⁹ Y. Erdemir, “Tokat Yöresindeki Ahşap Camilerin Kültürümüzdeki Yeri”, **Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu**, Ankara, 1987, s.300-302.
- ²⁰ R. Arık, **Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı**, Ankara,1988,s.42-46.
- ²¹ M. Denктаş, “Kayseri- Develi Şıhlı Kasabası Yusufağa Cami”, **Prof. Dr. Zafer Bayburtluoğlu’na Armağan, Sanat Yazıları**, (Editörler: M.Denктаş&Y.Özbek) Kayseri, 2001, s. 201-205.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı : 16 Yıl : 2004/1 (53-89 s.)

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı : 16 Yıl : 2004/1 (53-89 s.)

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı : 16 Yıl : 2004/1 (53-89 s.)

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı : 16 Yıl : 2004/1 (53-89 s.)

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı : 16 Yıl : 2004/1 (53-89 s.)

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı : 16 Yıl : 2004/1 (53-89 s.)

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı : 16 Yıl : 2004/1 (53-89 s.)

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı : 16 Yıl : 2004/1 (53-89 s.)

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı : 16 Yıl : 2004/1 (53-89 s.)

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı : 16 Yıl : 2004/1 (53-89 s.)

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı : 16 Yıl : 2004/1 (53-89 s.)

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı : 16 Yıl : 2004/1 (53-89 s.)

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı : 16 Yıl : 2004/1 (53-89 s.)

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı : 16 Yıl : 2004/1 (53-89 s.)

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı : 16 Yıl : 2004/1 (53-89 s.)

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı : 16 Yıl : 2004/1 (53-89 s.)

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı : 16 Yıl : 2004/1 (53-89 s.)

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı : 16 Yıl : 2004/1 (53-89 s.)

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı : 16 Yıl : 2004/1 (53-89 s.)

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı : 16 Yıl : 2004/1 (53-89 s.)

FOTOĞRAF YAZILARI

- Fot.1 Methiye Köyü Cami Kuzey ve Batı Cephesinin Genel Görünüşü
Fot.2 Methiye Köyü Cami Doğu ve Güney Cephesinin Genel Görünüşü
Fot.3 Methiye Köyü Cami Harimine Girişi Sağlayan Kapı ve Üzerindeki Kitabe
Fot.4 Methiye Köyü Cami Hariminin Genel Görünüşü
Fot.5 Methiye Köyü Cami Hariminin Genel Görünüşü
Fot.6 Methiye Köyü Cami Hariminin Genel Görünüşü
Fot.7 Methiye Köyü Cami Mihrap Önündeki Tavanının Genel Görünüşü
Fot.8 Methiye Köyü Cami Tavanının Batı Bölümünün Genel Görünüşü
Fot.9 Methiye Köyü Cami Tavanındaki Bitkisel Bezemelerden Detay
Fot.10 Methiye Köyü Cami Harimindeki Çardak Bölümü Tavanının Genel Görünüşü
Fot.11 Methiye Köyü Cami Hariminin Çardak Bölümü Tavanı Kenar Süslemelerinden Detay
Fot.12 Methiye Köyü Cami Hariminin Çardak Bölümü Tavan Göbeği
Fot.13 Methiye Köyü Cami Hariminin Çardak Bölümü Tavanı Eteğindeki Süslemelerden Detay
Fot.14 Methiye Köyü Cami Çardak Bölümündeki Dekoratif Bursa Kemer Köşeliklerinden Detay
Fot.15 Methiye Köyü Cami Harimindeki Ahşap Direk Üzerinde Bulunan Usta Kitabesi
Fot.16 Methiye Köyü Cami Hariminin Doğu Duvarındaki Hattat Kitabesi
Fot.17 Methiye Köyü Cami Mihrabı Genel Görünüşü
Fot.18 Methiye Köyü Cami Minberi Genel Görünüşü
Fot.19 Methiye Köyü Cami Minberinin Taç Kısmından Detay
Fot.20 Methiye Köyü Camii Mahfilinin Genel Görünüşü
Fot.21 Methiye Köyü Cami Mahfil Kemerinin Alnındaki Kitabe
Fot.22 Hilmiye Köyü Cami Kuzey ve Batı Cephesinin Genel Görünüşü
Fot.23 Hilmiye Köyü Cami Güney ve Doğu Cephesinin Genel Görünüşü
Fot.24 Hilmiye Köyü Cami Hariminin Güney Cephesinin Genel Görünüşü
Fot.25 Hilmiye Köyü Cami Mihrap Önündeki Tekne Tavanın Genel Görünüşü
Fot.26 Hilmiye Köyü Cami Mihrap Önündeki Tavanda Bulunan Göbeğin Genel Görünüşü
Fot.27 Hilmiye Köyü Cami Mihrap Önündeki Tekne Tavanın Köşe Süslemelerinden Detay
Fot.28 Hilmiye Köyü Cami Hariminin Kuzeyindeki Düz Tavanın Süslemelerinden Detay

- Fot.29 Hilmiye Köyü Cami Dekoratif Bursa Kemerlerinin Köşeliklerinden Detay
Fot.30 Hilmiye Köyü Cami Mihrabının Genel Görünüşü
Fot.31 Hilmiye Köyü Cami Mihrap ve Minberin Genel Görünüşü
Fot.32 Hilmiye Köyü Cami Minberinin Tac Kısımından Detay
Fot.33 Hilmiye Köyü Cami Vaaz Kürsüsünün Genel Görünüşü
Fot.34 Hilmiye Köyü Cami Duvarlarındaki Şamdanlıklarından Birinin Genel Görünüşü
Fot.35 Hilmiye Köyü Cami Mahfilin Genel Görünüşü
Fot.36 Hilmiye Köyü Cami Mahfilin Ortasındaki Balkonun Genel Görünüşü
Fot.37 Altıkese Köyü Cami Batı ve Güney Cephесinin Genel Görünüşü
Fot.38 Altıkese Köyü Cami Güney ve Doğu Cephесinin Genel Görünüşü
Fot.39 Altıkese Köyü Cami Son Cemaat Mahallinin Genel Görünüşü
Fot.40 Altıkese Köyü Cami Son Cemaat Mahalli Tavanının Genel Görünüşü
Fot.41 Altıkese Köyü Cami Son Cemaat Mahalli Tavanında Bulunan Göbeğin Genel Görünüşü
Fot.42 Altıkese Köyü Cami Hariminin Güney Cephесinin Genel Görünüşü
Fot. 43 Altıkese Köyü Cami Hariminin Kuzey Cephесi ve Mahfilin Genel Görünüşü
Fot. 44 Altıkese Köyü Cami Harimi Ahşap Tavanının Genel Görünüşü
Fot.45 Altıkese Köyü Cami Tavanındaki Ahşap Göbek
Fot.46 Altıkese Köyü Cami Minberi
Plan. 1 Methiye Köyü Cami
Plan. 2 Hilmiye Köyü Cami
Plan. 3 Altıkese Köyü Cami
Çizim. 1 Methiye Köyü Cami Kapısı
Çizim. 2 Hilmiye Köyü Cami Tavan Göbeği
Çizim. 3 Hilmiye Köyü Cami Mihrabı
Çizim. 4 Altıkese Köyü Cami Son Cemaat Mahallindeki Tavan Göbeği
Çizim. 5 Altıkese Köyü Cami Harimindeki Tavan Göbeği